

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОСИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО СФЕРИ СПОРТУ

Євген Гончаренко, Ірина Когут

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. У сучасних дослідженнях спорту спостерігається перехід від фрагментарного аналізу окремих елементів спортивної діяльності до цілісного осмислення взаємодії соціальних, інституційних і ресурсних чинників. У цьому контексті особливої актуальності набуває екосистемний підхід, який дозволяє розглядати спорт як багаторівневу соціокультурну систему. Водночас у науковому дискурсі залишається не досить систематизованою проблема інтеграції різних теоретичних моделей у єдину аналітичну рамку дослідження спортивної сфери.

Метою є теоретико-методологічне обґрунтування застосування екосистемної парадигми до аналізу спорту як складної соціальної системи. Дослідження виконано у форматі нарративно-аналітичного огляду з елементами концептуального синтезу. Проаналізовано рецензовані публікації, індексовані в базах "Scopus", "Web of Science", "PubMed" та "Google Scholar". Використано *методи* аналізу і синтезу, системний і структурно-функціональний підходи, порівняльний метод.

Результати дослідження. У процесі дослідження встановлено, що сучасне осмислення спорту в межах екосистемної парадигми ґрунтується на міждисциплінарному синтезі теоретичних і методологічних підходів, спрямованих на аналіз структурних, процесуальних і соціокультурних вимірів спортивної діяльності. Показано, що кожен із зазначених підходів відображає окремі структурні, процесуальні та соціокультурні аспекти функціонування спортивної сфери, а їх поєднання забезпечує комплексне бачення взаємодії акторів, ресурсів та інституцій. Обґрунтовано доцільність інтеграції цих моделей для аналізу механізмів самоорганізації, адаптації та співтворення цінності у спортивному середовищі. Запропоновано інтегровану аналітичну рамку, яка дозволяє інтерпретувати спорт як динамічну мережу соціальних взаємодій і партнерств, орієнтовану на формування спортивної та соціальної цінності, розвиток соціального капіталу й забезпечення інституційної стійкості спортивних спільнот.

Висновки. Екосистемний підхід є ефективною методологічною основою для комплексного дослідження спорту як соціокультурної системи, що функціонує в умовах багаторівневої взаємодії соціальних, інституційних і ресурсних чинників. Його застосування сприяє глибшому розумінню механізмів самоорганізації, адаптації та спільного творення цінності в межах спортивного середовища, а також процесів формування соціального капіталу й інституційної стійкості спортивних спільнот. Запропонована інтегрована аналітична рамка дозволяє поєднати структурний, процесуальний і соціокультурний виміри аналізу спортивної діяльності, що створює надійне теоретико-методологічне підґрунтя для подальших емпіричних досліджень, удосконалення політики розвитку спорту в умовах сучасних соціальних трансформацій.

Ключові слова: екосистемна парадигма, екосистема спорту, соціокультурна система, складна адаптивна система, соціальний капітал.

Yevhen Honcharenko, Iryna Kohut

CONCEPTUALISATION OF THE ECOSYSTEM APPROACH IN MODERN SCIENCE AND ITS ADAPTATION TO THE FIELD OF SPORT

Abstract. Contemporary sports research demonstrates a shift from fragmented analyses of individual elements of sporting activity toward a holistic understanding of the interaction of social, institutional, and resource-related factors. In this context, the ecosystem approach is gaining particular relevance, as it enables sport to be conceptualized as a multilevel sociocultural system. At the same time, the scientific discourse reveals insufficient systematization of the integration of diverse theoretical models into a unified analytical framework for studying the sports domain.

The aim of this article is to provide a theoretical and methodological justification for applying the ecosystem paradigm to the analysis of sport as a complex social system. The study was conducted in the format of a narrative-analytical review with elements of conceptual synthesis. Peer-reviewed publications indexed in Scopus, Web of Science, PubMed, and Google Scholar were analyzed. Methods of analysis and synthesis, systemic and structural-functional approaches, and comparative analysis were employed.

The results. The study establishes that the contemporary understanding of sport within the ecosystem paradigm is based on an interdisciplinary synthesis of theoretical and methodological approaches aimed at analyzing the structural, procedural, and sociocultural dimensions of sporting activity. It is demonstrated that each of these approaches reflects specific structural, procedural, and sociocultural aspects of the functioning of the sport sector, while their integration ensures a comprehensive view of the interaction among actors, resources, and institutions. The study substantiates the relevance of integrating these models for analyzing the mechanisms of self-organization, adaptation, and value co-creation in the sporting environment. An integrated analytical framework is proposed, enabling the interpretation of sport as a dynamic network of social interactions and partnerships oriented toward the formation of sporting and social value, the development of social capital, and the ensuring of institutional sustainability of sporting communities. The ecosystem approach represents an effective methodological foundation for the comprehensive study of sport as a sociocultural system functioning under conditions of multilevel interaction among social, institutional, and resource-related factors. Its application contributes to a deeper understanding of the mechanisms of self-organization, adaptation, and value co-creation within the sporting environment, as well as the processes of social capital formation and institutional sustainability of sports communities. The proposed integrated analytical framework makes it possible to combine structural, procedural, and sociocultural dimensions of sports analysis, thereby providing a solid theoretical and methodological basis for further empirical research and for improving sports development policies in the context of contemporary social transformations.

Keywords: ecosystem paradigm, sports ecosystem, sociocultural system, complex adaptive system, social capital.

Гончаренко Є., Когут І. Концептуалізація екосистемного підходу в сучасній науці та його адаптація до сфери спорту
Sport Science Spectrum. 2026; 1: 28–35
 DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2026-1-4>

Honcharenko Ye., Kohut I. Conceptualisation of the ecosystem approach in modern science and its adaptation to the field of sport
Sport Science Spectrum. 2026; 1: 28–35
 DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2026-1-4>

© Євген Гончаренко, Ірина Когут, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Вступ. Сучасна спортивна наука характеризується значним масивом теоретичних і прикладних досліджень, що охоплюють різні аспекти функціонування спортивної сфери. Поряд із наявністю фундаментальних праць, спрямованих на цілісне осмислення галузі, у науковому дискурсі тривалий час домінували роботи, орієнтовані на поглиблений аналіз окремих компонентів спортивної діяльності, зокрема навчально-тренувального процесу, функціонального стану спортсменів, організаційного забезпечення та управління спортивними організаціями й інституціями [2; 3; 25]. Такий підхід сприяв накопиченню ґрунтовних емпіричних даних, водночас ускладнював формування інтегративної аналітичної рамки для системного осмислення взаємодії соціальних, інституційних і культурних чинників розвитку спорту.

Важливим напрямом розвитку сучасних досліджень у сфері спорту є екосистемний підхід, що базується на синтезі міждисциплінарних теорій розвитку соціальних систем і забезпечує цілісне осмислення структурних, процесуальних і динамічних аспектів спортивної діяльності [4; 7; 16; 20; 33]. Він дозволяє розглядати спорт як відкриту багаторівневу систему взаємодії акторів, ресурсів і інституцій, у межах якої відбуваються процеси самоорганізації, адаптації та соціального розвитку.

Водночас у сучасному науковому дискурсі залишається не досить вивченим питання формування цілісної аналітичної рамки застосування екосистемної парадигми до сфери спорту [5; 19; 23]. Фрагментарність наявних теоретичних напрацювань і відсутність узгодженої інтегративної моделі ускладнюють комплексне осмислення механізмів функціонування спортивної екосистеми, що й визначає актуальність даного дослідження.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування застосування екосистемної парадигми в дослідженні спорту як багаторівневої соціокультурної системи.

Матеріали і методи. Дослідження виконано у форматі наративно-аналітичного огляду з елементами концептуального синтезу, спрямованого на систематизацію теоретичних підходів до вивчення екосистеми спорту. Пошук наукових джерел здійснювався у базах даних "Scopus", "Web of Science", "PubMed" та "Google Scholar". До огляду включалися рецензовані публікації українською та англійською мовами, що містили концептуальні моделі або теоретичний аналіз взаємодії акторів, ресурсів та інституцій у спортивному середовищі.

У процесі дослідження використано методи аналізу і синтезу, системний і структурно-функціональний підходи, порівняльний метод. Застосування зазначених методів дозволило сформувати інтегративну аналітичну рамку дослідження та обґрунтувати можливості адаптації екосистемної парадигми до сфери спорту.

Результати. Сучасна наукова думка характеризується переходом від лінійних моделей до цілісного розуміння складних систем. У цьому контексті екосистемний підхід сформувався як інтегрована методологічна рамка, орієнтована на аналіз взаємодії між соціальними акторами (індивідуальними та колективними суб'єктами), інституціями, ресурсами в межах складних соціокультурних систем [4; 7; 9; 14]. Витоки екосистемного підходу пов'язані із працями британських екологів початку ХХ ст. Концепцію

екосистеми як інтегральної системи фізичних і біологічних компонентів першим запропонував англійський ботанік Arthur Roy Clapham у 1930 р. Термін «екосистема» формалізовано та популяризовано Arthur Tansley у 1935 р. [27]. Подальший розвиток цієї концепції здійснив Е. Odum, який надав екосистемі статусу базової функціональної одиниці науки [18]. Положення Е. Odum про те, що екосистема не є простою сукупністю окремих елементів, а функціонує як цілісна система взаємопов'язаних компонентів, становлять важливу теоретичну основу для аналізу складних соціальних систем [18; 27].

Подальший розвиток екосистемного мислення пов'язаний із концепцією резильєнтності С.С. Holling [7; 12]. Учений довів, що життєздатність складних систем визначається не прагненням до стабільної рівноваги, а здатністю адаптуватися до зовнішніх змін, реорганізовуватися та зберігати базові функції в умовах нестабільності. У межах досліджень J. Moore, D. Teese наголошується на коеволюції акторів, комплементарності ресурсів та ролі координаційних механізмів у формуванні стійких мереж взаємодії [11].

Для суспільних наук екосистемний підхід є методологічно важливим, оскільки орієнтує аналіз не на окремі інституції, а на систему їх взаємозв'язків. Це дає змогу досліджувати процеси емерджентності (виникнення нових системних властивостей у результаті взаємодії елементів), самоорганізації та формування стійких мереж взаємодії. У межах даного дослідження екосистема спорту розглядається як складна адаптивна соціокультурна система, у якій зміни окремих компонентів зумовлюють трансформацію всієї структури [2; 3].

У межах міждисциплінарних досліджень екосистемний підхід отримав подальший розвиток у концепції соціально-екологічних систем (Social-Ecological Systems (далі – SES)), що ґрунтується на положеннях теорії складних адаптивних систем (Complex Adaptive Systems (далі – CAS)) та інших суміжних напрямів і орієнтований на аналіз взаємозв'язку соціальних, ресурсних та інституційних чинників функціонування суспільних систем [6; 16; 19; 21].

Положення концепції SES дозволяють аналізувати розвиток спорту з урахуванням якості інфраструктури, кадрового потенціалу, фінансового забезпечення, нормативного регулювання та соціальних практик взаємодії учасників [19]. Її застосування дає змогу виявити ключові механізми координації та співпраці між основними суб'єктами спортивної сфери. Спорт у такому підході постає не як сукупність окремих організацій або змагальних подій, а як відкрита адаптивна екосистема, стійкість якої зумовлюється узгодженістю ресурсних, управлінських і соціальних компонентів.

Відповідно до наукових праць Е. Ostrom, соціально-екологічна система спорту може бути представлена через взаємодію ресурсної системи, ресурсних одиниць, системи управління та груп користувачів, які поєднуються процесами комунікації, координації та спільного творення цінності [19]. Така структура дозволяє досліджувати механізми самоорганізації, формування інституційної стійкості та виникнення емерджентних соціальних ефектів у межах спортивного середовища.

Водночас аналіз SES потребує конкретизації механізмів взаємодії індивіда з багаторівневим соціальним

середовищем. У цьому контексті важливим етапом розвитку екосистемного підходу стала екологічна теорія розвитку особистості, запропонована У. Bronfenbrenner [7; 9]. Згідно з його концепцією, становлення людини відбувається в системі взаємопов'язаних середовищ різного рівня, які формують умови її соціалізації, навчання та самореалізації. У межах екологічної моделі виділяють мікросистему, мезосистему, екосистему, макросистему та хроносистему (рис. 1) [9].

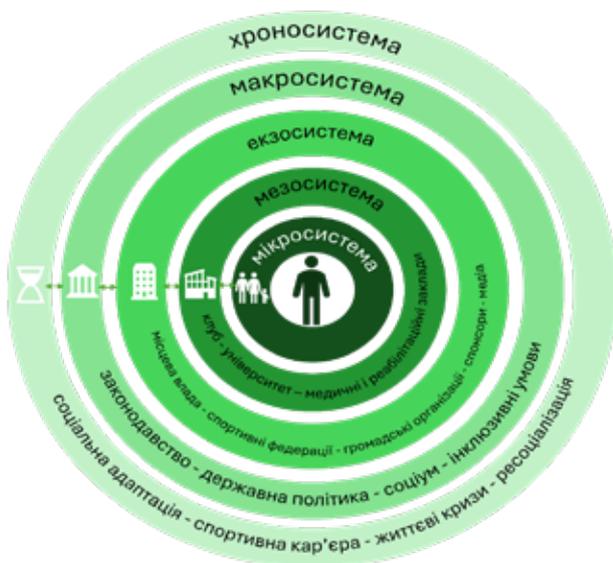

Рисунок 1 – Багаторівнева екосистемна модель функціонування спорту (на основі теорії У. Bronfenbrenner, доповнено)

Застосування цієї моделі у спорті дозволяє розглядати спортсмена не ізольовано, а як активного учасника багаторівневої соціальної взаємодії. Мікросистема формується у процесі взаємин із тренером, командою та родиною; мезосистема – через координацію діяльності спортивних, освітніх і медичних установ; екосистема – через політику місцевих органів влади та громадських організацій; макросистема – через соціальні цінності спорту та нормативно-правове регулювання; хроносистема – через зміни життєвих умов і соціального статусу спортсменів [7; 9; 15].

Адаптація моделі У. Bronfenbrenner створює теоретичну основу для аналізу механізмів формування соціальних зв'язків, довіри й інституційної підтримки в межах екосистеми спорту. Вона дозволяє інтегрувати індивідуальний, груповий і суспільний рівні взаємодії в єдину аналітичну систему, що є необхідною передумовою дослідження процесів формування соціального капіталу [7].

У подальших працях У. Bronfenbrenner розвинув свою теорію, запропонувавши біоекологічну модель розвитку особистості (Person – Process – Context – Time (далі – РРСТ)), у межах якої розвиток людини розглядається як результат взаємодії індивіда з навколишнім середовищем упродовж часу. Ключову роль у цій моделі відіграють проксимальні процеси – стійкі, регулярні та взаємно спрямовані форми взаємодії особистості з найближчим соціальним оточенням, які виступають основними механізмами розвитку [7; 10]. У сфері спортивної діяльності такими процесами є систематичні тренування,

міжособистісна взаємодія в команді, спілкування із тренером, а також участь у житті спортивної організації. Саме стабільність і якість цих взаємодій визначають формування мотивації, соціальних навичок і тривалих міжособистісних зв'язків спортсменів.

У межах моделі РРСТ підкреслюється значення індивідуальних характеристик особистості, які охоплюють особистісні настанови й активність, наявні ресурси (фізичні, когнітивні, соціальні) та зовнішні стимули, що впливають на характер взаємодії із середовищем. Застосування біоекологічної моделі в дослідженні екосистеми спорту дає змогу комплексно аналізувати поєднання особистісного потенціалу спортсмена, якості соціального середовища й інституційних умов, що створює підґрунтя для формування соціального капіталу в межах спортивної спільноти.

У спортивній науці екосистемний підхід почав активно застосовуватися на початку ХХІ ст. у зв'язку з ускладненням організаційної структури спортивної індустрії та зростанням кількості зацікавлених сторін. Традиційних лінійних моделей управління виявилось замало для пояснення багаторівневої взаємодії між спортивними організаціями, медіа, спонсорами, державними інституціями та громадськістю. У межах екосистемного мислення спорт дедалі частіше розглядається не як сукупність ізольованих індивідів чи організацій, а як складна мережа суб'єктів, ресурсів та інституцій, що взаємодіють. У цьому контексті, за визначенням Н. Woratschek, С. Horbel, В. Popp та V. Ratten, спортивна екосистема постає як середовище спільного творення спортивної та соціальної цінності [20; 31; 33].

У контексті аналізу інституційно-ресурсного виміру спортивної екосистеми доцільним є звернення до спеціалізованих аналітичних моделей, що дозволяють систематизувати чинники її розвитку. Аналіз сучасного наукового дискурсу щодо управління спортивною сферою дозволяє виокремити два найбільш поширені підходи: структурно-функціональний, представлений моделлю Sports Policy factors Leading to International Sporting Success (далі – SPLISS) та екосистемно-ціннісний, що ґрунтується на парадигмі сервіс-домінантного підходу (Service-Dominant Logic (далі – S-D Logic)) [16; 31; 33].

Структурні умови функціонування спортивної екосистеми систематизовано в межах моделі SPLISS, розробленої під керівництвом V. De Bosscher та інших [25]. У запропонованій моделі виокремлюється дев'ять взаємопов'язаних компонентів, що формують інституційне середовище розвитку спорту, як-от: фінансове забезпечення, нормативно-правова база, масовий спорт, система відбору талантів, підтримка кар'єри спортсменів, інфраструктура, тренерське забезпечення, система змагань і науково-інноваційний супровід. Важливо зазначити, що модель SPLISS була розроблена для аналізу спорту вищих досягнень, що зумовлює необхідність її адаптації до специфіки інших напрямів спорту. Застосування моделі SPLISS зосереджене насамперед на системному рівні функціонування галузі [20; 31]. У межах цього підходу детально описуються механізми фінансування, підготовки кадрів, організації змагальної діяльності та формування спортивної політики, однак процесуальний вимір повсякденної взаємодії між учасниками спортивного процесу залишається не досить розкритим. У межах дослідження вона

використовується як інструмент структурної діагностики ресурсних і організаційних умов функціонування спортивної екосистеми, а не як універсальна модель оцінювання її ефективності [25].

Незважаючи на значну прикладну цінність, ця модель значною мірою опирається на логіку «входу – виходу», відповідно до якої спортивний успіх інтерпретується як прямий наслідок обсягу залучених ресурсів. Такий підхід є ефективним для структурної діагностики системи спорту, однак має обмежену пояснювальну здатність щодо динаміки міжособистісних взаємодій, процесів спільного творення цінностей і формування соціального капіталу. Тому використання моделі SPLISS потребує доповнення екосистемно-ціннісними підходами, зокрема S-D Logic, які дозволяють досліджувати соціальні механізми взаємодії, залучення та підтримки спортсменів.

Парадигма S-D Logic, адаптована до сфери спорту у працях Н. Woratschek та С. Horbel, розглядає спортивну діяльність як мережеву екосистему взаємодії, у межах якої цінність формується у процесі спільної діяльності акторів. У даній концепції аналітичний фокус зміщується з обсягу ресурсів на якість та інтенсивність соціальних процесів взаємодії між учасниками спортивної мережі [20; 30; 31; 33].

З позицій S-D Logic спортивний успіх і соціальний ефект інтерпретуються як результат узгодженої діяльності спортсменів, тренерів, громад, волонтерів, партнерів і спонсорських структур. У цьому сенсі, якщо модель SPLISS орієнтована на ідентифікацію необхідних ресурсних передумов розвитку, то S-D Logic дозволяє аналізувати механізми їх реалізації через процеси спільного творення цінності.

У поєднанні структурного аналізу та процесуального підходу особливої ваги набуває осмислення динамічних механізмів функціонування спортивної екосистеми. Поглиблене розуміння динамічної природи спортивної екосистеми забезпечується положеннями теорії CAS [6; 12; 21; 27]. На відміну від закритих механістичних моделей, спортивна екосистема розглядається як сукупність автономних агентів – індивідів і організацій, які перебувають у постійній взаємодії та адаптують власну поведінку відповідно до змін соціального й інституційного середовища. Ключовими властивостями спортивної екосистеми як складної адаптивної системи є:

- самоорганізація – здатність формувати стійкі структури взаємодії (волонтерські мережі, партнерські платформи, спільноти підтримки) без жорсткого централізованого регулювання;
- емерджентність – виникнення системних характеристик, зокрема соціальної згуртованості, довіри, які формуються в результаті багатосторонньої взаємодії учасників спортивної діяльності;
- нелінійність і зворотний зв'язок – можливість поширення локальних змін (у методиці підготовки спортсменів, комунікаційній стратегії, діяльності спортивної організації тощо) на загальносистемному рівні.

Застосування теорії CAS дозволяє відмовитися від уявлення про спортивну сферу як жорстко ієрархізовану систему й інтерпретувати її як динамічну мережу взаємозалежних акторів. Стабільність такої екосистеми забезпечується не адміністративним контролем, а розвитком

механізмів саморегуляції, взаємної відповідальності та довіри [6; 12; 21].

Для забезпечення аналітичної узгодженості використаних теоретичних підходів у дослідженні здійснено їх функціональну диференціацію відповідно до рівнів і механізмів функціонування екосистеми спорту. Модель SES дозволяє аналізувати взаємозв'язок між інституційним середовищем, ресурсною базою та соціальними практиками, однак обмежено відображає мікрорівневі процеси взаємодії. Біоекологічна теорія спрямована на інтерпретацію впливу багаторівневого середовища на розвиток спортсменів, проте не забезпечує комплексного аналізу управлінських механізмів. Модель SPLISS використовується для оцінювання інституційно-ресурсних умов розвитку спорту, а парадигма S-D Logic – для аналізу процесів спільного творення цінності та міжсуб'єктної взаємодії. Теорія CAS дозволяє інтерпретувати динаміку самоорганізації та емерджентні ефекти, водночас маючи обмежену інституційну деталізацію.

Інтеграція зазначених підходів у межах єдиної аналітичної рамки забезпечує поєднання структурного, процесуального та динамічного вимірів аналізу та формує цілісне уявлення про функціонування екосистеми спорту. У цьому контексті великого значення набуває теорія соціального капіталу, представлена у працях J. Coleman, R. Putnam та N. Lin, яка розглядає довіру, соціальні мережі та норми взаємності як ключові ресурси соціальної взаємодії [2; 22]. З позицій даного підходу соціальний капітал формується у процесі стабільної та повторюваної взаємодії між учасниками соціальних систем і виступає важливим чинником координації спільної діяльності, мобілізації ресурсів і підтримки інституційної стійкості. У сфері спорту розвиток соціального капіталу зумовлюється інтенсивністю комунікації, рівнем залученості учасників і характером міжорганізаційної співпраці, що дозволяє інтерпретувати його як один із провідних соціальних результатів функціонування спортивної екосистеми [2; 22].

На основі синтезу положень CAS, SES, біоекологічної моделі, SPLISS та парадигми S-D Logic у межах даного оглядового дослідження запропоновано інтегровану аналітичну рамку інтерпретації екосистеми спорту як цілісного соціокультурного утворення [11; 16; 19; 31]. У межах цієї рамки екосистема спорту розглядається як динамічна мережа взаємопов'язаних акторів, ресурсів і соціальних практик, інтегрованих спільними правилами й механізмами взаємодії [6; 19; 31]. Відповідно, вона визначається як багаторівнева система індивідуальних і колективних суб'єктів, інституцій і ресурсів, у межах якої через процеси самоорганізації, координації та спільного творення цінності формуються емерджентні спортивні, соціальні й культурні результати.

Функціонування екосистеми спорту забезпечується взаємодією широкого кола акторів: спортсменів, тренерів, управлінців, спортивних організацій, федерацій, освітніх і медичних установ, органів влади, громадських і волонтерських структур, а також сімей і неформальних соціальних мереж. Така взаємодія має переважно мережевий характер і не зводиться до жорстко ієрархічних моделей управління.

У цьому контексті доцільним є звернення до теорії зацікавлених сторін (Stakeholder Theory), розробленої

у працях R. Freeman, R. Mitchell та їх послідовників, що розглядає організації та соціальні системи як сукупність взаємопов'язаних груп інтересів [11; 23]. З позицій цього підходу ефективність функціонування екосистеми спорту залежить від здатності інституцій узгоджувати цілі, ресурси й очікування акторів. Інтеграція стейкхолдер-перспективи дозволяє інтерпретувати процеси координації, партнерства й управлінської відповідальності як ключові чинники стійкого розвитку спортивного середовища.

Унаслідок багаторівневої взаємодії акторів, ресурсів та інституцій у межах екосистеми спорту формуються комплексні результати емерджентного характеру. На індивідуальному рівні вони проявляються у фізичному розвитку, психологічному благополуччі, спортивній самореалізації та соціальній адаптації; на організаційному – в інституційній стійкості та якості управління; на соціальному – у зростанні соціальної згуртованості та накопиченні соціального капіталу, що відображається у зміцненні внутрішньогрупових зв'язків, розвитку міжорганізаційної

співпраці, посиленні взаємодії з інституційними структурами та підвищенні якості життя (рис. 2).

Запропонована інтегрована аналітична рамка створює концептуальне підґрунтя для подальшого аналізу механізмів формування соціального капіталу, оцінювання ефективності програм розвитку спорту та розроблення емпіричних індикаторів функціонування спортивних екосистем.

З метою глибшого теоретичного обґрунтування екосистемної парадигми та її розмежування з іншими науковими підходами нами було проведено компаративний аналіз трьох ключових парадигм, що визначають логіку вивчення та організації спортивної сфери. Критерії порівняння дозволяють простежити еволюцію наукової думки: від структурно-функціонального підходу, через системний підхід, до сучасного екосистемного. Таке розмежування (табл. 1) дає змогу виокремити унікальні характеристики екосистемного підходу як найбільш релевантного для аналізу спорту у складному, мінливому соціокультурному середовищі

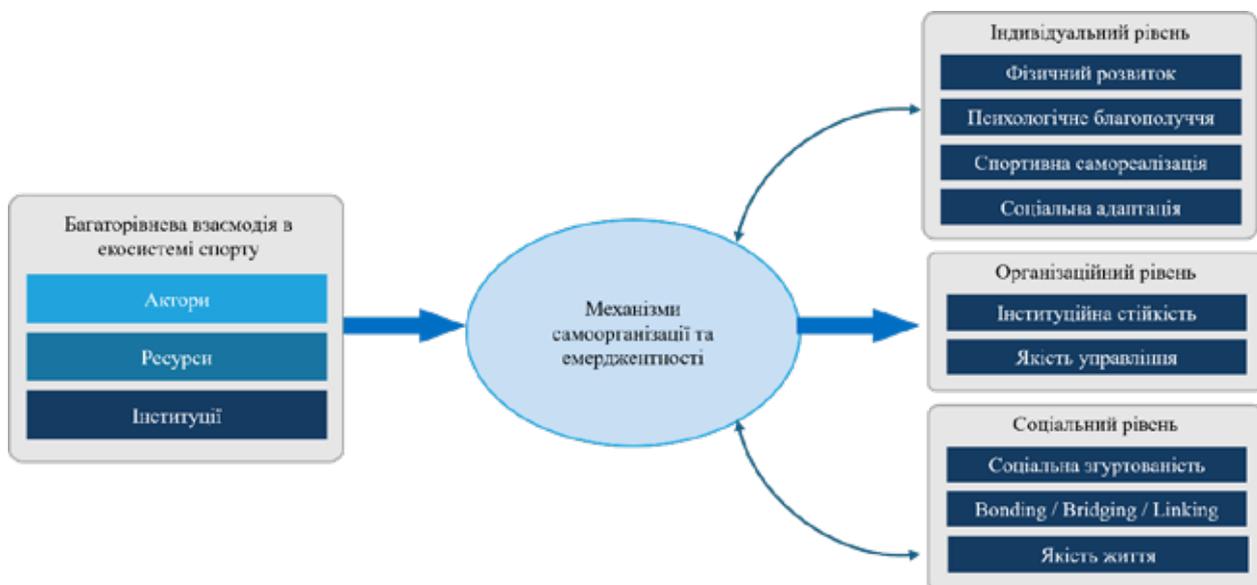

Рисунок 2 – Модель формування емерджентних результатів у спортивній екосистемі

Таблиця 1 – Компаративний аналіз теоретико-методологічних підходів до дослідження сфери спорту [11; 20; 25; 26]

Критерії порівняння	Структурно-функціональний підхід	Системний підхід	Екосистемний підхід
Об'єкт аналізу	Окремі елементи та структури (фінанси, кадри, інфраструктура).	Цілісна сукупність ієрархічно пов'язаних компонентів.	Динамічна мережа взаємодії акторів, ресурсів та інституцій.
Роль учасників	Об'єкти управління, що підпорядковані системі.	Компоненти системи, що виконують визначені функції.	Активні актори, що обмінюються ресурсами та знаннями.
Природа зв'язків	Лінійні, ієрархічні («зверху – вниз»).	Структурні, формалізовані та взаємозалежні.	Нелінійні, мережеві, динамічні та багатосторонні.
Ключовий механізм функціонування	Адміністрування, контроль та централізований розподіл ресурсів.	Координація та оптимізація внутрішніх процесів системи.	Адаптація, самоорганізація та спільна еволюція (коеволюція) середовища.
Розуміння середовища	Статичний контекст, у якому функціонує спорт.	Закрите або напіввідкрите середовище із входами і виходами.	Складне адаптивне середовище (CAS) із розмитими межами та відкритістю.
Результат функціонування	Кількісні показники, медальний залік, ефективність інвестицій.	Досягнення заданої мети, стабільність та цілісність структури.	Стійкість (Resilience), емерджентні ефекти та розвиток соціального капіталу.

Представлене порівняння засвідчує, що екосистемний підхід забезпечує комплексне відображення як умов, так і механізмів соціального розвитку. Це підтверджує його перевагу в дослідженні соціокультурних ефектів спортивної діяльності.

Отже, аналіз еволюції екосистемного підходу, положень теорії складних адаптивних систем, біоекологічної моделі розвитку особистості, концепції соціально-екологічних систем, парадигми S-D Logic та моделі SPLISS дозволяє сформулювати цілісну теоретико-методологічну основу дослідження спорту як багаторівневої соціокультурної екосистеми.

Дискусія. Отримані теоретико-методологічні узагальнення дозволяють не лише підтвердити доцільність екосистемного підходу до аналізу спортивної сфери, а й уточнити механізми взаємодії індивідуальних, інституційних і суспільних чинників у формуванні соціокультурних ефектів спортивної діяльності. Запропонована інтегрована рамка, що поєднує положення теорії CAS, SES, біоекологічної теорії розвитку особистості, парадигми S-D Logic та моделі SPLISS, розширює інтерпретаційні можливості дослідження розвитку спорту порівняно з підходами, орієнтованими переважно на окремі ресурсні або організаційні параметри.

Отримані результати узгоджуються з положеннями H. Woratschek, V. Ratten та їхніх послідовників, які розглядають спортивну сферу як мережу акторів, що взаємодіють, залучених до процесів спільного творення соціальної та спортивної цінності [20; 33]. Водночас у даному дослідженні системно акцентовано увагу на соціокультурних механізмах взаємодії, процесах соціальної інтеграції та формуванні соціального капіталу, що дозволяє розширити змістовні межі екосистемної парадигми [2; 22].

Результати дослідження доповнюють положення теорії соціального капіталу, представленої у працях J. Coleman, R. Putnam та N. Lin, відповідно до яких довіра, мережі соціальних зв'язків і норми взаємності виступають ключовими ресурсами колективної дії та соціальної інтеграції. У межах спортивної екосистеми ці ресурси формуються у процесі стабільної взаємодії між учасниками, розвитку міжорганізаційного партнерства та підтримки інституційних зв'язків, що сприяє накопиченню соціального капіталу й забезпечує стійкість спортивних спільнот.

Положення біоекологічної теорії розвитку особистості та концепції SES створюють методологічне підґрунтя для інтерпретації отриманих результатів у контексті багаторівневого впливу середовища на формування спортивної мотивації, соціальних зв'язків і життєвих траєкторій спортсменів [6; 12]. Узагальнення підтверджують визначальну роль соціального оточення, інституційної підтримки та міжсекторної взаємодії в забезпеченні сталого розвитку спортивних спільнот.

Критичний аналіз моделі SPLISS засвідчує її високу прикладну цінність для оцінювання ресурсних і організаційних передумов розвитку спорту, водночас підкреслюючи доцільність її поєднання з положеннями S-D Logic для поглиблення аналізу соціальних процесів взаємодії та механізмів формування соціального капіталу. Така інтеграція забезпечує поєднання структурного та процесуального вимірів управління спортивною діяльністю.

Важливою перевагою екосистемного підходу є можливість виявлення механізмів самоорганізації, емерджентності та нелінійної динаміки розвитку спортивних спільнот. Це відповідає положенням теорії CAS і дозволяє інтерпретувати соціальну згуртованість, довіру й інституційну стійкість як системні результати багаторівневої взаємодії, що формуються у процесі довгострокової координації дій суб'єктів спортивної екосистеми.

Водночас отримані результати окреслюють перспективні напрями подальшого поглиблення екосистемного аналізу спортивної сфери. Зокрема, доцільним є розширення емпіричної бази досліджень шляхом поєднання теоретико-методологічних узагальнень із результатами прикладних, порівняльних і міждисциплінарних досліджень у різних соціокультурних контекстах.

Подальшого розвитку потребує також операціоналізація екосистемних категорій та індикаторів соціальної взаємодії і соціального капіталу з метою їх більш точного використання у практиці спортивного управління, моніторингу та стратегічного планування. Залучення ширшого кола міжнародних і національних джерел дозволить поглибити міжкультурний аналіз і підвищити аналітичну репрезентативність отриманих висновків.

Висновки:

1. Проведений теоретико-методологічний аналіз засвідчив, що екосистемний підхід є найбільш адекватною аналітичною рамкою для дослідження сучасного спорту як багаторівневої соціокультурної системи. Його застосування дозволяє подолати обмеження лінійних і структурно-функціональних моделей, інтегрувати ресурсний, інституційний і соціальний виміри спортивної діяльності та розкрити механізми самоорганізації, адаптації та емерджентних соціальних ефектів.

2. Обґрунтовано доцільність інтеграції положень теорії складних адаптивних систем, соціально-екологічних моделей, біоекологічної теорії розвитку особистості, парадигми Service-Dominant Logic та моделі SPLISS у єдину аналітичну рамку дослідження. Такий синтез забезпечує комплексне розуміння взаємодії акторів, ресурсів та інституцій у межах спортивної екосистеми й створює методологічні передумови для аналізу процесів співтворення цінності та формування соціального капіталу.

3. Запропонована інтегрована модель дозволяє інтерпретувати розвиток спорту як результат динамічної взаємодії індивідуальних, організаційних і суспільних чинників, що функціонують у відкритому адаптивному середовищі. Вона формує концептуальне підґрунтя для подальших емпіричних досліджень, розроблення індикаторів ефективності спортивних програм і вдосконалення політики розвитку спорту з урахуванням соціокультурних та інституційних особливостей.

Перспективи подальших досліджень. Синтез зазначених підходів у межах авторської концепції дає змогу розглядати адаптивний спорт не лише як систему підготовки спортсменів, а як складний простір взаємодії індивідуальних, інституційних і суспільних акторів, у межах якого відбувається спільне створення соціальної та спортивної цінності, накопичення соціального капіталу та формування інклюзивних практик.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптивний спорт : навчально-наочний посібник / І. Когут та ін. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2025. 228 с.
2. Гончаренко Є., Когут І. Роль спорту у формуванні соціального капіталу: від теорії до практики. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерго-терапія*. 2023. № 2. С. 10–16. <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.2.10-16>
3. Гончаренко Є., Когут І. Формування міжнародної системи адаптивного спорту для людей з відхиленнями розумового розвитку. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 3. С. 69–74. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.3.69-74>
4. Поплавська О. Екосистемний підхід у дослідженні соціально-економічних систем. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2 (49). С. 135–140. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-21>
5. Шатіло О. Еволюція поняття «екосистема» та підходи до його трактування. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*. 2025. № 55. Р. 31–37. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2025-55-5>
6. An ecological dynamics conceptualisation of physical "education": Where we have been and where we could go next / J. R. Rudd et al. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2021. Vol. 26. № 3. Р. 293–306. <https://doi.org/10.1080/17408989.2021.1886271>
7. Bronfenbrenner's Bioecological Model of Human Development / M. Hamwey et al. *Academic Medicine*. 2019. Vol. 94. № 10. Р. 1621. <https://doi.org/10.1097/acm.0000000000002822>
8. Bronfenbrenner U. Ecological systems theory. *Encyclopedia of Psychology*. Washington, 2000. Vol. 3. Р. 129–133. <https://doi.org/10.1037/10518-046>
9. Domingues M., Goncalves C.E.B. Systematic Review of the Bioecological Theory in Sport Sciences. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*. 2014. Vol. 6. № 2. <https://doi.org/10.2478/bjha-2014-0014>
10. Ecological dynamics approach in physical education to promote cognitive skills development / S. Coppola et al. *Journal of Human Sport and Exercise*. 2024. Vol. 19. № 3. Р. 792–802. <https://doi.org/10.55860/k7ynwe36>
11. Moore J.F. The death of competition: Leadership and strategy in the age of business ecosystems. Chichester : Wiley, 1996. 297 p.
12. Folke C. Resilience (Republished). *Ecology and Society*. 2016. Vol. 21. № 4. <https://doi.org/10.5751/es-09088-210444>
13. Global report on health equity for persons with disabilities. *World Health Organization (WHO)*. URL: <https://www.who.int/teams/noncommunicable-diseases/sensory-functions-disability-and-rehabilitation/global-report-on-health-equity-for-persons-with-disabilities> (дата звернення: 09.01.2026).
14. Golley F.B. The ecosystem concept: A search for order. *Ecological Research*. 1991. Vol. 6. № 2. Р. 129–138. <https://doi.org/10.1007/bf02347157>
15. Guy-Evans O. Bronfenbrenner's Ecological Systems Theory. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/383500583_Bronfenbrenner's_Ecological_Systems_Theory (дата звернення: 19.01.2026).
16. Kilanowski J.F. Breadth of the socio-ecological model. *Journal of Agromedicine*. 2017. <https://doi.org/10.1080/1059924x.2017.1358971>
17. Kovács K.E. Factors Influencing Sport Persistence Along the Socio-Ecological Model – A Presentation of Sport Persistence Models Based on the Findings of a Representative Hungarian Sample. *Sports*. 2025. Vol. 13. № 4. Р. 97. <https://doi.org/10.3390/sports13040097>
18. Odum E.P. Fundamentals of ecology. Philadelphia : Saunders, 1953. 384 p.
19. Ostrom E. A General Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems. *Science*. 2009. Vol. 325. № 5939. Р. 419–422. <https://doi.org/10.1126/science.1172133>
20. Ratten V. Sport entrepreneurial ecosystems and knowledge spillovers. *Knowledge Management Research & Practice*. 2019. Р. 1–10. <https://doi.org/10.1080/14778238.2019.1691473>
21. Seifert L., Davids K. Ecological Dynamics: A Theoretical Framework for Understanding Sport Performance, Physical Education and Physical Activity. *First Complex Systems Digital Campus World E-Conference 2015*. Cham, 2016. Р. 29–40. https://doi.org/10.1007/978-3-319-45901-1_3
22. Shao J., Cui Z., Bao Y. Adaptive sports programs as catalysts for social inclusion and cognitive flexibility in inclusive physical education: the mediating roles of emotional resilience and empathy. *BMC Psychology*. 2025. Vol. 13. № 1. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-03092-2>
23. Sports Ecosystem v0.1: Key Sports Entities Uncovered – Play of Values. *Play of Values*. URL: <https://playofvalues.com/sports-ecosystem-v01-key-sports-entities/> (дата звернення: 24.01.2026).
24. Sports Ecosystem. *Centre for Sport and Human Rights*. URL: <https://www.sporhumanrights.org/what-we-do/sports-ecosystem> (дата звернення: 18.12.2025).
25. Sports Policy Factors Leading to International Sporting Success: An International Comparative Study. Meyer & Meyer Fachverlag und Buchhandel GmbH, 2007. 200 p.
26. Stanford Center on Early Childhood. URL: <https://earlychildhood.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj27426/files/media/file/the-new-ecology-of-early-childhood-feb-26.pdf> (дата звернення: 16.01.2026).
27. Tansley A.G. The Use and Abuse of Vegetational Concepts and Terms. *Ecology*. 1935. Vol. 16. № 3. Р. 284–307. <https://doi.org/10.2307/1930070>
28. The social ecology of childhood and early life adversity / M. Lopez et al. *Pediatric Research*. 2021. Vol. 89. № 2. Р. 353–367. <https://doi.org/10.1038/s41390-020-01264-x>
29. The SPORTS participation framework: illuminating the pathway for people with disability to enter into, participate in, and excel at sport / G. L. Clutterbuck et al. *Brazilian Journal of Physical Therapy*. 2024. Р. 101081. <https://doi.org/10.1016/j.bjpt.2024.101081>
30. Vargo S.L., Akaka M.A., Vaughan C.M. Conceptualizing Value: A Service-ecosystem View. *Journal of Creating Value*. 2017. Vol. 3. № 2. Р. 117–124. <https://doi.org/10.1177/2394964317732861>
31. Vargo S.L., Lusch R.F. Service-dominant logic 2025. *International Journal of Research in Marketing*. 2017. Vol. 34. № 1. Р. 46–67. <https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2016.11.001>
32. Viegas I., Ribeiro T., Santos A. Social barriers to sports practice by people with disabilities: an integrative and critical review in sports management. *Managing Sport and Leisure*. 2025. Р. 1–18. <https://doi.org/10.1080/23750472.2025.2572336>
33. Woratschek H., Horbel C., Popp B. The sport value framework – a new fundamental logic for analyses in sport management. *European Sport Management Quarterly*. 2014. Vol. 14. № 1. Р. 6–24. <https://doi.org/10.1080/16184742.2013.865776>

REFERENCES

1. Kohut, I., et al. (2025). *Adaptyvnyi sport [Adaptive sport]*. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy.
2. Honcharenko, Ye., & Kohut, I. (2023). Rol sportu u formuvanni sotsialnoho kapitalu: vid teorii do praktyky [The role of sport in the formation of social capital: From theory to practice]. *Sportyyna medytsyna, fizychna terapiia ta erhoterapiia*, (2), 10–16. <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.2.10-16>
3. Honcharenko, Ye., & Kohut, I. (2022). Formuvannia mizhnarodnoi systemy adaptyvnoho sportu dlia liudei z vidkhyleniamy rozumovoho rozvytku [Formation of the international system of adaptive sport for people with intellectual disabilities]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, (3), 69–74. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.3.69-74>
4. Poplavska, O. (2024). Ekosystemnyi pidkhid u doslidzhenni sotsialno-ekonomichnykh system [Ecosystem approach in the study of socio-economic systems]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 2 (49), 135–140. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-21>
5. Shatilo, O. (2025). Evoliutsiia poniattia "ekosistema" ta pidkhody do yoho traktuvannia [Evolution of the concept of "ecosystem" and approaches to its interpretation]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, (55), 31–37. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2025-55-5>
6. Rudd, J. R., et al. (2021). An ecological dynamics conceptualisation of physical education: Where we have been and where we could go next. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 26 (3), 293–306. <https://doi.org/10.1080/17408989.2021.1886271>
7. Hamwey, M., et al. (2019). Bronfenbrenner's bioecological model of human development. *Academic Medicine*, 94 (10), 1621. <https://doi.org/10.1097/acm.0000000000002822>
8. Bronfenbrenner, U. (2000). Ecological systems theory. In *Encyclopedia of Psychology* (Vol. 3, pp. 129–133). <https://doi.org/10.1037/10518-046>

9. Domingues, M., & Gonçalves, C. E. B. (2014). Systematic review of the bioecological theory in sport sciences. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 6 (2). <https://doi.org/10.2478/bjha-2014-0014>
10. Coppola, S., et al. (2024). Ecological dynamics approach in physical education to promote cognitive skills development. *Journal of Human Sport and Exercise*, 19 (3), 792–802. <https://doi.org/10.55860/k7ynwe36>
11. Moore, J. F. (1996). The death of competition: Leadership and strategy in the age of business ecosystems. Wiley.
12. Folke, C. (2016). Resilience (Republished). *Ecology and Society*, 21 (4). <https://doi.org/10.5751/es-09088-210444>
13. World Health Organization. (2023). Global report on health equity for persons with disabilities. Retrieved from: <https://www.who.int/teams/noncommunicable-diseases/sensory-functions-disability-and-rehabilitation/global-report-on-health-equity-for-persons-with-disabilities>
14. Golley, F. B. (1991). The ecosystem concept: A search for order. *Ecological Research*, 6 (2), 129–138. <https://doi.org/10.1007/bf02347157>
15. Guy-Evans, O. (2024). Bronfenbrenner's ecological systems theory. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/383500583_Bronfenbrenner's_Ecological_Systems_Theory
16. Kilanowski, J. F. (2017). Breadth of the socio-ecological model. *Journal of Agromedicine*. <https://doi.org/10.1080/1059924x.2017.1358971>
17. Kovács, K. E. (2025). Factors influencing sport persistence along the socio-ecological model. *Sports*, 13 (4), 97. <https://doi.org/10.3390/sports13040097>
18. Odum, E. P. (1953). Fundamentals of ecology. Saunders.
19. Ostrom, E. (2009). A general framework for analyzing sustainability of social-ecological systems. *Science*, 325 (5939), 419–422. <https://doi.org/10.1126/science.1172133>
20. Ratten, V. (2019). Sport entrepreneurial ecosystems and knowledge spillovers. *Knowledge Management Research & Practice*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/14778238.2019.1691473>
21. Seifert, L., & Davids, K. (2016). Ecological dynamics: A theoretical framework for understanding sport performance, physical education and physical activity. In *First Complex Systems Digital Campus World E-Conference 2015* (pp. 29–40). https://doi.org/10.1007/978-3-319-45901-1_3
22. Shao, J., Cui, Z., & Bao, Y. (2025). Adaptive sports programs as catalysts for social inclusion and cognitive flexibility in inclusive physical education. *BMC Psychology*, 13 (1). <https://doi.org/10.1186/s40359-025-03092-2>
23. Play of Values. (n.d.). Sports ecosystem v0.1: Key sports entities uncovered. Retrieved from: <https://playofvalues.com/sports-ecosystem-v01-key-sports-entities/>
24. Centre for Sport and Human Rights. (n.d.). Sports ecosystem. Retrieved from: <https://www.sporhumanrights.org/what-we-do/sports-ecosystem>
25. De Bosscher, V., et al. (2007). Sports policy factors leading to international sporting success: An international comparative study. Meyer & Meyer.
26. Stanford Center on Early Childhood. (n.d.). Retrieved from: <https://earlychildhood.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj27426/files/media/file/the-new-ecology-of-early-childhood-feb-26.pdf>
27. Tansley, A. G. (1935). The use and abuse of vegetational concepts and terms. *Ecology*, 16 (3), 284–307. <https://doi.org/10.2307/1930070>
28. Lopez, M., et al. (2021). The social ecology of childhood and early life adversity. *Pediatric Research*, 89 (2), 353–367. <https://doi.org/10.1038/s41390-020-01264-x>
29. Clutterbuck, G. L., et al. (2024). The SPORTS participation framework. *Brazilian Journal of Physical Therapy*, 101081. <https://doi.org/10.1016/j.bjpt.2024.101081>
30. Vargo, S. L., Akaka, M. A., & Vaughan, C. M. (2017). Conceptualizing value: A service-ecosystem view. *Journal of Creating Value*, 3 (2), 117–124. <https://doi.org/10.1177/2394964317732861>
31. Vargo, S. L., & Lusch, R. F. (2017). Service-dominant logic 2025. *International Journal of Research in Marketing*, 34 (1), 46–67. <https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2016.11.001>
32. Viegas, I., Ribeiro, T., & Santos, A. (2025). Social barriers to sports practice by people with disabilities. *Managing Sport and Leisure*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/23750472.2025.2572336>
33. Woratschek, H., Horbel, C., & Popp, B. (2014). The sport value framework. *European Sport Management Quarterly*, 14 (1), 6–24. <https://doi.org/10.1080/16184742.2013.865776>

Дата першого надходження статті до видання: 25.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.02.2026

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Гончаренко Є. В., <https://orcid.org/0000-0002-7196-3061>, vespo.vaulter@gmail.com

Когут І. О., <https://orcid.org/0000-0002-3042-2189>, kohut.iryana@uni-sport.edu.ua

Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури 1, м. Київ, 03150, Україна.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Goncharenko Ye., <https://orcid.org/0000-0002-7196-3061>, vespo.vaulter@gmail.com

Kohut I., <https://orcid.org/0000-0002-3042-2189>, kohut.iryana@uni-sport.edu.ua

National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Fizkul'tury str. 1, Kyiv, 03150, Ukraine.